

„ȘOCUL“ VINÇA C ÎN TRANSILVANIA. (CONTRIBUȚII LA GENEZA ENEOLITICULUI TIMPURIU)

Mari teritorii din sud-estul Europei au fost afectate de profunde schimbări economico-sociale determinate de apariția și generalizarea metalurgiei cuprului. Acesta este un proces complex, fiind marcat nu numai de generalizarea metalurgiei cuprului ci și de o înviorare a tehnologiilor, de răspîndirea unor elemente de suprastructură (artă, concepții și simboluri magico-religioase) care au cuprins spații vaste din sud-estul Europei și Europa est-centrală. În acest stadiu nu ne putem permite a analiza toate elementele sus menționate, deși o reanalizare a lor în stadiul cunoașterii actuale ar fi necesară; ne mulțumim doar a exemplifica fenomenul cu datele de care dispunem.

Dovezile pe care le deținem sînt puține, pentru anumite zone, și nu sînt întotdeauna asigurate de observații stratigrafice riguroase, cele mai multe descoperiri provin din săpături de salvare. Socotim însă o datorie a atrage atenția asupra lor și a semnificației pe care o au, ele fiind verigile de legătură ale unui proces etno-cultural care cuprinde spații din Transilvania pînă în regiunea Dunării mijlocii.

Elementele care definesc „șocul“ Vinča C sînt numeroase și diferite de la o zonă la alta, în funcție de realitățile etno-culturale din aceste zone. Unele elemnte sînt comune unor fenomene mai largi, făcînd parte din același mare proces dar avînd o evoluție aparte. În ceea ce ne privește ne vom ocupa de cele care *rămîn specific vinčiene*, a căror prezență în zonele respective *nu poate fi rezultatul evoluției locale anterioare* atît sub aspect tehnologic cît și stilistic ori structural, deoarece în marea arie vinčiană au apărut grupe și civilizații noi, înrudite, dar cu o evoluție aparte (enumerăm doar cele mai importante: Turdaș, Alföld, Banatului, Vinča, Dudești, Karanovo II—III, Veselinovo, Kakani ș.a.).

Problema care se ridică este a defini dacă este vorba de o difuziune culturală sau o migrație. Părerea noastră este că fenomenul comportă un *proces de migrație* a unor comunități din cercul vinčian. Cauzele care le-au determinat și locul precis, pentru fiecare zonă în parte, este o problemă de studiu. Privind elementele pe care le putem sesiza și evoluția ulterioară vom putea defini mai bine procesul și efectele lor.

Procesele și fenomenele sesizate în Banat le-am analizat cu un alt prilej (LAZAROVICI 1986, comunicare pentru Simpozionul Ruma-Gomolava, septembrie 1986 (nesusținută atunci); comunicată la București, decembrie 1986). Asemenea fenomene, procese sau materiale care le demontrează le-am analizat la: Parța — Ob. 2, Chișoda, Hodoni, Foeni, Beșenova-Bucova III, Șag, Cornești, Boriaș, Zorlenț, Liubcova, Moldova Veche. Descoperiri vindeiene tirzii sînt amintite și în vechea literatură de specialitate (MILLEKER 1938, 102 amintește Socol, Berzasca, Moldova Veche, Liubcova) pentru zonele de Est precum și alte descoperiri pentru zonele de Vest ale Banatului la Vrșac-At, Vrșac-Potporani, Baranda, Centa, Sakule, Mrfaia, Novo Miloševo, Crna Bara, Cristurul Sirb ș.a. (CHILDE 1929, 26; MILLEKER 1938, 102, 108, 109, 112, D. GARASANIN 1957, 217; BRUKNER 1968, 68—84, 91—94, 189; BENAC 1970, 193).

„Șocol” Vinča C se simte și mai spre Est în Oltenia de Vest și Sud. Descoperiri care marchează mai clar acest fenomen sînt cele de la Ostrovu Corbului (fig. 1—3 — materiale din colecția Muzeului Național de Antichități) și din zonele învecinate de pe malul jugoslav și din Bulgaria, pentru care sînt puține studii analitice. B. Jovanović publică o statueta de la Korbovo pe care o compară cu nivelul superior de la Rast (Rast II, la Jovanović, Rast III: JOVANOVIC 1970, 110, fig. 1—2). În zonă, pe malul jugoslav al Dunării, sînt numeroase stațiuni amintite în vechea literatură la: Vajuga, Obala Velešnica, Usce-Slatinske Reke, Mala Vrbica, Korbovo-Obala SV, Korbovo-Obala NV (FEWKES 1938, 340—357, pl. V, VII, ș.a. Vidbaly (CHILINGIROV 1911, 158, fig. 8). Pe malul nordic al Dunării asemenea materiale, fără a putea fi însă corect încadrate acum, există la Ostrovu Corbului (în săpăturile lui P. Roman), Ostrovu Șimian, Ostrovu Mare, Hinova, Gîrla Mare, Salcia, Sura, Birza, Vebrișoara ș.a. (NESTOR 1932, 33—36, fig. D. BERCIU 1933 24, fig. 12, 14 19 20, 1934, 31; 1935, 23, fig. 12); COMSA 1968, 8; 1971, 11—12; GARASANIN 1979, 193—194; LAZAROVICI 1981, 180, 33—37).

Descoperirile de la Ostrovu Corbului (fig. 1—3) se leagă de materialele Vinča C timpurii avînd analogii la Parța (LAZAROVICI 1986, fig. 9/2, 10/14, ș.a.), la Vinča între adîncimile de 6,4 și 5,2 m (VASIĆ 1936 b, 101, 62, 410, 132/1147, 1148, 1151, 1154 ș.a.), Predionica (GALOVIC 1956, II/9), Naprelje (pentru fig. 1/2: la noi sînt analogii la STALJO 1956, 13/7), Comlăus (LAZAROVICI 1979, X/12). Medvenjak și Rast (DUMITRESCU 1980, XVIII/94, 121, XXII/7, XXIII/8, XXV/3, 6 pentru fig., 2/1, 3—4, 3/2 la noi). Analogiile cu Parța, Vinča, Chișoda, Rast presupun cel mai timpuriu orizont Vinča C deoarece aici lipsesc străchinile cu buza lobată îngroșată de tip Temeș-Kuvin și Boriaș (pentru problemă vezi LAZAROVICI 1974, tip IIa 1, IIa 2) cu analogii la Vitoșevac (KRSTIĆ 1964, XVIII/3, IV/5), Gradac-Zlokućan ș.a. (STALJO 1962, fig. 4—5, 26/1b, 27/1a; LAZAROVICI 1974 notele 26—31).

Problemele care se ridică sînt: vin aceste comunități de-a lungul Dunării, prin Clisură, de la Vinča sau se leagă direct de fenomenele din Sud?, problemă al cărei răspuns nu îl putem da acum și aici. Cert este că sînt elemente specifice (fig. 1/2—6) care necesită studiul întregului material arheologic descoperit la Ostrovu Corbului și în zonele învecinate. Dacă am dori să precizăm cărui grup îi aparține, socotim că ar putea fi socotit aspectul Rast, o asemenea ipoteză necesită încă analiza comparativă cu zonele învecinate.

În ce măsură aceste materiale determină fenomenele din Transilvania este greu de dat un răspuns direct, lipsind descoperiri intermediare în nordul Olteniei. Calea prin care pătrund elementele „șocolui” Vinča C în Transilvania pare a fi de-a lungul Timișului și Begheului, cale naturală, pe care se înșiruie descoperirile din Banatul de Nord: Foeni, Parța, Șag, Chișoda și poate altele; în sudul Crișanei sînt elemente la Comlăus și în sud-vestul Transilvaniei la Șoimuș.

1. Șoimuș. Un studiu recent apărut al colegilor Fr. Drașoveanu și M. Rotea asupra materialelor de aici (DRAȘOVEANU—RÔTEA 1986) ne scutește de descrieri amănunțite de materiale. Sondajele și lucrările de salvare întreprinse de I. Andrițoiu au dus la descoperirea unui interesant material pentru care am avut bună-voința autorului descoperirilor de a-l studia, încă în urmă cu cîțiva ani (fi mulțumim și pe această cale pentru amabilitate). Ceramica adunată de aici este de mai

multe categorii. Ne-a interesat în mod deosebit ceramica fină, de culoare neagră, neagră-cenușie, gălbuie sau galben ca pielea, cu amestec nisipos arsă bine, „reductibil”. Netezirea și lustruirea sînt de bună calitate, la unele fragmente se văd urmele spatulei cu care s-a realizat lustrul (fig. 4/5). Formele de vase de care ne ocupăm sînt strachina tronconică (fig. 4/7), tronconică cu peretele curb (fig. 4/8), castronul bitronconic adînc (fig. 4/5) sau plat (fig. 4/3), străchinile profilate cu buza răsfrîntă și umărul ascuțit (fig. 4/2). Unul din vase este lucrat în tehnica *blacktopped* (fig. 4/5).

1.1. Aceste categorii ceramice și forme se deosebesc net de ceea ce a însemnat evoluția timpurie a grupului Turdaș, cunoscut în zonă prin descoperirile de tip Tăușas sînt strachina tronconică (fig. 4/7), tronconică cu peretele curb (fig. 4/8), castronul urm., fig. 4, 11; PAUL 1969, 33 și urm., pl. I; CHAPMANN 1981, 255, 60/7—14, 61; DUMITRESCU 1984, pl. II ș.a.).

Materialele de la Șoimuș au analogii prin factură, formă și ornamente cu descoperirile Vinča C din Banat de la Foeni, Parța, Chișoda (LAZAROVICI 1986, 15/2, 17/2, 19/3, 22/11—12 prin fig. 4/3, 5 la noi). În aria culturii Vinča legături mai apropiate pentru fig. 4/3 la noi sînt cu așezările de la Gomolava (BRUKNER 1980, IV/1), Lipovac (GALOVICI 1955, 27/2, 28/14, 29/1), Vitoševac (KRSTIĆ 1964, XVI/9), Žarkovo (M. și D. GARAŠANIN 1955, 6/2) și Supska-Stabljina (niv. 3 și 5: GARAŠANIN 1979a, VI/3, XIV/5). Aceste analogii precizează o datare timpurie, Vinča C₁, pentru descoperirile de la Ostrovu Corbului și Rast (BERCIU 1961, 49; DUMITRESCU 1981, 94—95, 97—98), pentru care au fost amintite și alte analogii la Gomolava, Potporani, Crnokalačka Bara, Predionica ș.a. (DUMITRESCU 1981, 93, 95, 96, 103).

Materiale asemănătoare celor de la Șoimuș nu cunoaștem, deocamdată, în Transilvania. Alte elemente arată că acest fenomen este mai larg îmbărtășind forme diferite dar ele se deosebesc prin existența unor elemente vinčiene tîrzii sau de influență vinčiană.

2. Brănișca. Materiale din această stațiune au fost adunate de către Ion Andrițoiu de la Muzeul din Deva și Traian Popescu, pe atunci student la Cluj, acesta din urmă le-a donat muzeului din Cluj. Pasta ceramicii descoperite aici este de culoare neagră, are urme de lustru avînd nuanțe de negru-cenușiu (fig. 5/4, 8), negru (fig. 5/1, 3, 5—7, 9—10) sau lucrată în tehnica *Blacktopped* (fig. 5/6). Formele sînt strachina tronconică (fig. 5/1, 5, 9), tronconică cu peretele curb și cu o canelură sub buză (fig. 5/2). Strachina profilată cu umărul rotund are două variante: una cu buza dreaptă (fig. 5/3), alta cu gura evazată și ușor îngroșată (fig. 5/7). Oala piriformă are gura largă fiind asimetrică și ornamentată cu pliseuri (fig. 5/4). Două variante de cești: una cu umărul marcat de o fațetă, lucrată în tehnica *blacktopped* (fig. 5/6) și o alta profilată (fig. 5/8) sînt elemente caracteristice pentru acest orizont cronologic. Un fragment de oală are pe partea superioară a buzei mici creștături fine (fig. 5/10).

Deoarece materialul adunat este fără observații stratigrafice sînt dificile alte precizări mai exacte. Din studiul acestui material, raportat la zonele învecinate unde sînt materiale similare, unele cu observații stratigrafice, la Brănișca sesizăm următoarele fenomene:

2.1. *Elemente Vinča C*. În această categorie ar intra străchinile tronconice din pastă cenușie, formă frecventă în orizontul Vinča B₂/C (LAZAROVICI 1979, 108, tabel 9, tipul AIIa, vezi și pl. XIX) și în grupul Bucovăț (LAZAROVICI 1979, 144, tip Ala, tabel 14 și fig. 14). Pliseurile sînt rare și degenerare în faza Vinča B₂/C, în fenomenele de retardare — spre exemplu la Zorlenț și Ruginosu în nivelele 1—2 sau III apar doar cîteva exemplare (LAZAROVICI 1979, XIX/H 3—13, 21—27; H 34—35) — ca și în cazul nostru.

Formele de vase arată strînse legături cu descoperirile Vinča C₁ (pentru fig. 5/2 la noi sînt analogii la Rast I₁ și I₂ la DUMITRESCU 1980, XVIII/12, XXI/1—2, 8, XXVIII/7, XXIX/13, XIX/10; pentru 5/6 la noi cu XVIII/42, XXII/31, 37, 45, XXIII/7, 12 ș.a.; pentru 5/6 la noi cu XX/30).

2.2. În Transilvania canelurile sînt la fel de rare ca și în Banat apărînd doar în cîteva exemplare la Turdaș (ROSKA 1941, LXXXVII/2, XCVIII/5—6),

Tăulaș (DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, XI/5, XXV/5, 8, 7/18). Legături între descoperirile de la Tăulaș și cele de la Rast I₁ și I₂ sînt prin paharele de la Tăulaș (DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, II/1, 15) fiind vorba fie de influențe Vinča C, fie de elemente caracteristice pentru fenomenele din Transilvania unde în vremea aspectului Tăulaș se dezvoltă elemente care pot juca un anume rol. Cum situația nu este prea clară, nu se poate preciza care din elementele de la Brănișca aparțin impulsului sudic de tip Vinča C sau elementelor locale.

2.3. La Brănișca se constată și un alt fenomen: prezența unor elemente ale culturii Banatului, marcate fie prin pastă, forme sau ornamente (cazul pliseurilor pe o anumită pastă) care cu greu pot fi separate de cele Vinča C₁ de cele din faza IIC și IIIA a culturii Banatului (LAZAROVICI—URSULESCU 1984, pl. 48—49), precum și ornamentele incizate pe picioare de cupă (Ibidem, 48/6 cu 6/6 la noi). Picioare de cupă incizată, cei drept în alt stil, sînt și în Vinča C cum sînt cele de la Ostrovu Corbului (fig. 1). Acestea sînt însă pe o altă factură, de culoare neagră-cenușie, amestecată cu cioburi pisate, element caracteristic pentru cultura Banatului. Același gen de pastă este definită adeseori ca „tisoidă“ (fig. 6/7, 11—26). Acest gen de pastă se deosebește net de ceea ce este cunoscută în aceeași zonă, în varianta sudică a culturii Tisa (cea gen Beșanova, Cenad și Hodoni) — unele forme și pastă în săpăturile lui M. Moga), cit și în descoperirile de tip Tisa I (variante clasică, din bazinul mijlociu al Tisei).

Materialele de la Brănișca arată aceleași fenomene ca cele de la Lipova (fig. 6/11—26). În acest caz socotim că cele două ar putea marca un grup sau un aspect local, pe Mureșul dintre Banat și Transilvania, grup sau aspect al culturii Banatului, contemporan cu faza IIIA a culturii Banatului ori poate ceva mai timpuriu, nefiind excluse în aceste zone nici elemente Turdaș—Tisa (LAZAROVICI—URSULESCU 1984, vezi comentariile pentru legăturile fazei IIIA a culturii Banatului).

2.4. La Brănișca sînt și cîteva fragmente de cea mai bună factură Tisa I, (fig. 6/1—4), varianta sudică. Pasta este cenușie, făinoasă, cu slipul picat datorită solului acid. Ornamentele constau din tăieturi scurte, în zig-zag și incizii meandrice. Factura este ca cea a variantei sudice a culturii Tisa, de culoare cenușie, nu gălbui ce predomină în zonele centrale ale Tisei. Aceasta indică o contribuție directă a fenomenului Vinča C la formarea variantei sudice a culturii Tisa. Asemenea motive ornamentale sînt în descoperirile de la Psazab și Bordogkeresztúr (TOMPA 1929, LVIII/3—6, LIX/3, XXXIX/14, ș.a.).

2.5. În afara materialelor de la Cluj, în Muzeul din Deva sînt și alte materiale nestudiate încă, pe care am avut prilejul a le consulta (prin bunăvoința descoperitorului I. Andrișoiu). Insistăm asupra unei ceramici zgrunțuroase, de nuanțe deschise (cărămizii și gălbui), amestecată cu mult nisip, aspră la pipăit. Deosebit de interesante sînt cîteva toarte plate, cu orificiul de mărimea unei curele (s-ar putea ca acestea să fi avut un rol funcțional exact pentru transportul recipientelor cu ajutorul unor asemenea curele), provenite de la amfore. Materialul are aspectul unui proces de retardare culturală, ce s-ar petrece pe vremea fazei Vinča C₂-D.

2.6. Unele materiale și elemente decorative sînt caracteristice pentru grupul Turdaș (fig. 6/5—6) și Lipova (16, 26), evoluție firească și normală ținînd cont de spațiul unde se petrec fenomenele, de evoluția anterioară a aspectului Tăulaș în zonă.

3. Zlaști—Gruul lui Moș. Cercetările arheologice efectuate de către T. Mariș, comunicările sale de la Cluj și foarte probabil din alte părți, referirile lui Fl. Drașoveanu la aceste materiale ridică cîteva probleme de contemporaneitate între aceste materiale și cele Vinča C. Cu prilejul determinării unor materiale pentru redactarea comunicării celor doi colegi (MARIȘ—DRAȘOVEANU 1981), a unor vizite anterioare și posteroare comunicării am avut prilejul a studia materialele deși nu în întregime. Încercînd a rezuma opiniile la care cei doi colegi au ajuns în comunicările lor și discuțiile purtate rezultă că la Zlaști locuirea se întinde pe două terase A și B pe care T. Mariș, a făcut sondaje. Între cele două terase există

deosebiri cronologice și culturale fiind și o cronologie orizontală. Studiul lor, de altfel foarte analitic, are date statistice amănunțite din care desprindem câteva idei:

3.1. Pe terasa A (fig. 7/1—3, 6) sînt elemente turdășene între care sînt caracteristicile vase patrulatere (fig. 7/1—2) sau ornamente tipice (pentru 7/1 la noi sînt analogii la Turdaș: cf. ROSKA 1941, 86/3, 13/7, 91/12; Tăulaș cf. DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, pl. XII/2, 5—6, 11, XX/1, 3—5, 7—9; XXIII/1, 3, 12; pentru 7/2 la noi sînt analogii la Tăulaș: Ibidem, IX/1, 7, XV/8, XXIII/8; Turdaș cf. DRAȘOVEANU—MARIȘ 1983, III/22; la Cluj *Bd. Lenin* cf. KALMAR 1985, inv. P. 81.121; pentru 7/3 la noi cu Tăulaș; DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, XII/10, XVIII/12—13, XXIII/6, XII/12, XIV/13, XVII/5, XXII/8, XXIV/3, 5/1—2).

3.2. Același gen de motive apar și pe terasa B unde a mai apărut și un fragment pictat (în caroul 6 la —1,20—1,30 m în săpătura lui T. Mariș), pe o pastă fină, cenușie lustruită. Atît prin ornamentul pictat (fig. 7/13 — DRAȘOVEANU 1980, LVI/1 cu analogii la Tăulaș cf. DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, pl. II/2 și altele apropiate, dar nu identice II/10, 14—14 s.a.; la Pianul de Jos *Podet*, în nivel Turdaș, cf. PAUL 1969, I/1—2) cît și prin motivele incizate (fig. 7/5, 8—10) există analogii în orizonturile de aspect Tăulaș din fazele timpurii ale grupului Turdaș (PAUL 1969, I/4—9). Sugerăm cu această ocazie celor doi colegi, la publicarea materialului, să urmărească legăturile pe care ceramica pictată de la Zlaști le are cu cele mai timpurii materiale Tisa I, unde există o ceramică pictată înrudită la *Bekes-Povad* și *Kisköre* (TITOV—ERDELY 1980, 341, 202/1—2; TROGMAYER 1962, 35; XIV/4) și altele la *Szegvár-Turkóves*, *Ocsöd-Kovacsshalom* (RACZY 1982, 124, fig. 11).

4. *Hunedoara — Biserica Reformată*. În săpăturile lui Ioan Andrișoiu au apărut o serie de materiale neolitice timpurii în care se poate observa prezența unor elemente Petrești și unor materiale foarte greu de încadrat cultural și cronologic. Dintre acestea ne rețin atenția două fragmente de străchini, bitronconice (fig. 8/1—2) lucrate dintr-o pastă cărămizie nisipoasă, pe care le punem în legătură cu rezultatul influenței pe care „șocul” Vinča C la exercitat asupra unor comunități locale, izolate, cu o evoluție aparte în zona Hunedoarei. Unele apropiări cu materialele de la Brănișca sînt posibile dar sînt și clare diferențe (vezi paragraf 2.5).

5. *La Valea Nandruului — La Dos* sînt o serie de materiale care au bune analogii cu materialele și fenomenele care se petrec în Banat, după prezența „șocului” Vinča C. Piciorul de cupă (fig. 8/9) este asemănător cu cel de la Brănișca (fig. 6/6) dar mai sînt acolo și elemente turdășene timpurii.

6. *Baciu — Str. Nouă*.

6.1. În săpăturile colegei Zoia Kalmar, din anul 1984, în nivelul Petrești AB, au fost descoperite mai multe fragmente dintr-un altăras de cult (KALMAR cat. 1/2), lucrat dintr-o pastă fină, cărămizie (fig. 9/1). Materialul este de factură Petrești, dar în același timp este o categorie cunoscută și în Vinča C marcînd, ca și alte materiale, elemente comune. Acest fragment are legături cu cele din cultura Vinča de la Pafos I (fig. 9/3, L'ART 1979, cat. 136), în două exemplare de la Vinča (fig. 19/4, cf. VINÇA 1984, cat. 207, descoperit în anii 1908—1913; fig. 9/4 cf. STANKOVIĆ 1983, IX/33, gr. 4). Ultima piesă a fost descoperită în nivel Vinča C₁ (—5,5 m) orizont pentru care pledează și motivele celorlalte piese (fig. 9/4). La Gradac, tot în orizont Vinča C, s-a găsit un fragment de placă cu tub care ni se pare foarte apropiat ca formă de exemplarul nostru (fig. 9/2). Acesta se datează tot în orizont Vinča C (STALJO 1972, cat. 201 a, b, pl. XX și XXX).

6.2. Două fragmente ceramice după motive și factură par a fi Vinča C. Unul cu pasta amestecată cu pietricele are ca motiv incizii sub buza răsfrîntă a vasului (fig. 10/5), formă care apare și în nivelul I₁ de la Rast (DUMITRESCU 1980, XVIII/98, XXVI/21) dar este străină de restul materialului Petrești de la Baciu. Un al doilea fragment este un fund de vas din pastă nisipoasă avînd ornamente lustruite în interior (fig. 10/1), elemente comune pentru orizontul cronologic și în aria Vinča C (la Banjica: TODOROVICI 1961, XVII/3, XXIV/3, XXVIII/1—2; Sremski Karlovci KATALOG KERAMIKE 1955, I/8, III/10; Vinča: VASIĆ 1936,

599a (—6,1 m), 599b (—6,2 m); 1936b, 977 (—5,3 m), 978 (—5 m), 1156, 1156a (—5,2 m), 1155 (—5,4 m), 983 (—5,4 m) și chiar mai târzii, până la —2 m (VINÇA 1936b, 105e, b).

7.1. *Petrești — Groapa galbenă.* În muzeul din Sebeș (inv. 1351, 1564) sînt două fragmente de picioare de lut, de la altărașe sau de la vase (fig. 10/2—3). Unul dintre ele (fig. 10/3) este ornamentat cu incizie în spirală ceea ce este un element caracteristic pentru acest orizont cronologic avînd numeroase analogii în Vinča C la Rast (DUMITRESCU 1980, cat. 36, 39, 41—42, 46, 60, 63, 66, 81—84, 88—89), Banjica (TODOROVICI 1961, VII/3, 6), Vrșac (L'ART 1979, cat. 139), Medveňjak (IBIDEM cat. 189, 191), Predionica (IBIDEM, cat. 263). Slatina, Drenovac (IBIDEM, cat. 232—233). Pentru a țarul cu patru picioare (fig. 10/6) sînt analogii tot în orizont Vinča C la Gradav-Zlokučani (STALJO 1962, IV/7), la Turdaș (ROSKA, 1941, 97/2), Deva-Tăulaș (DUMITRESCU 1984; DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, 6/19—20). LAZAROVICI 19862, fig. 1—2, p. 36—37).

7.2. Între materialele descoperite în același strat sînt o serie de materiale despre care se spune că sînt Petrești dar în care sînt influențe Vinča C sau sînt Vinča C, greu de definit exact mai ales că, cunoștințele noastre asupra culturii Petrești sînt livrești. Ceea ce e sigur este că Vinča C a stat la baza genezei culturii Petrești, dacă nu cumva originea acestei civilizații este alta, venind cu elementele Vinča, mai timpurii sau mai târzii, rămîine de demonstrat. Elemente anterioare fazei C, locale genetice, nu pot fi precizate, nefiind asemenea materiale în zonă.

8. *Someșul Rece.* Un fragment de castron cu umăr rotunjit și butoni plați, din pastă neagră, lustruită, ornamentat cu impresiuni rotunde cu un tubuleț (fig. 11/1), MIT IN 16.563), marchează un element târziu, străin evoluției locale, ulterioare Vinče-i C, de factură sudică, petrecut acum sau mai târziu, poate la orizontul toarțelor pastilate.

9. *Criș-Ciorănel.* Din colecția Amlacher, din Sighișoara, provin două fragmente ceramice neolitice târzii (fig. 11/2—3) din care unul este negru-cenușiu, bine ars, ornamentat cu incizii ce se deosebește de elemente turdășene. Atragem atenția asupra lui fără însă să putem preciza orizontul cronologic de care se leagă. Elemente comune cu Vinča C sînt dar este pe o categorie care se întîlnește și mai timpuriu, în neoliticul din Transilvania și Banat, poate la orizont Vinča B₁/B₂.

*
* *
*

Fenomenele pe care le-am precizat pentru Transilvania sînt incomplete, documentația noastră limitîndu-se doar la cîteva muzee. Nestudiate au rămas descoperiri din muzeele din Alba Iulia și Sibiu, atît din săpăturile vechi cît și cele recente. Un asemenea studiu ar trebui făcut împreună cu un bun cunoscător al culturii Petrești, pentru a separa elementele comune de cele specifice.

*
* *
*

SĂLAJUL

Într-un studiu anterior din paginile acestei reviste (LAZAROVICI 1986) analizăm descoperirile din zonele de Vest ale țării, prin prisma descoperirilor de la Iclod. Din acel studiu și din altele anterioare (LAZAROVICI—LAKO 1981; LAZAROVICI—KALMAR 1982) sesizăm prezența unor mișcări etno-culturale care se petrec la sfîrșitul neoliticului târziu.

Decarece județul Sălaj prin așezarea sa geografică domină zona dintre Transilvania și Cîmpia Tisei prin zonele sale — de-a lungul Someșului sau a unor trecători naturale — multe din fenomenele culturale nu pot fi înțelese și explicate decît prin intermediul fenomenelor care se petrec în Sălaj.

În finalul neoliticului întâlnim următoarele fenomene etno-culturale:

a) Evoluția tirzie a ceramicii pictate din nord-vestul Transilvaniei aflată în multe părți în involuție, marcată prin descoperirile de la Pișcolt-SMA unde procesul abia a început sau cele de la Vărzarii, a cărei poziție etno-culturală comportă încă discuții — aceasta datorită unor elemente transilvănene — pare că are loc o mișcare spre interiorul arcului carpațic, în zona Clujului, cum o cer o serie de mărunte descoperiri ca cele de la Cluj-Stăvilău, Aiton, Gilău, poate un aspect local, *aspectul Gilău* sau *grupul Gilău*, diferit de descoperirile de la Vărzarii, Pișcolt-SMA dar și de cele din grupul Cluj-Cheile Turzii. Descoperiri ale grupului Gilău ar fi, pe lângă cele mai sus amintite de la Gilău (KALMAR 1982, 247, fig. 2—3; LAZAROVICI—KALMAR 1986, nota 8; 1986a, 15); Cluj-Stăvilău (LAZAROVICI—KALMAR 1986, 2/14); Chinteni (IBIDEM, obiectiv 8); Aiton (LAZAROVICI—KALMAR 1982, 240; 1986a, 15). Diferite de tot ceea ce cunoaștem pînă acum și mai sus am amintit, la o analiză amănunțită ni se par cele de la Zalău-Valea Miții (IBIDEM, p. 16; IDEM, 1982, 240).

b) Paralel cu fenomenele de mai sus, spre sud, către limita sudică a județului Sălaj, de-a lungul văii Crișului Repede, prin trecătorile naturale (Izvorul Crișului, Căpuș) spre bazinul superior al Someșului Mic pătrund mici grupuri ale culturii Herpály I — Salca, fiind semnalate la Cluj-Sf. Ion și *Biblioteca Academiei* (LAZAROVICI—LAKO 1981, 31, n. 36; LAZAROVICI—KALMAR 1982, 243, III/1—5); LAZAROVICI 1986a, 16, 26).

c) În sudul Crișanei sînt semnalate descoperiri Vinča C la Comlăuș, comuna Sîntana (LAZAROVICI 1986, nr. 4), drum marcat și prin descoperirile nordice ale fazei Vinča C prin cele de la Hodoni (IBIDEM, nr. 5).

d) În zonele centrale ale Crișanei și în vecinătate, în bazinul mijlociu al Tisei, nu sînt semnalate descoperiri ale „șocului” Vinča C, dar nici nu există o analiză amănunțită a descoperirilor Tisa I și zisa Tisa II (Herpály-Csöszhalom) a acelor materiale care ar „ieși din comun”, a elementelor străine de Tisa I, a originii acelei ceramicii cenușii, lustruită, cu mici proeminențe de la care termeneau de Buckelkeramik, care, după opinia noastră, ar trebui legată de fenomenul vinčian tirziu (KALICZ 1969, 186; 198, fig. 9, 14).

e) Spre Vest cultura Tisa intră în contact cu manifestările vestice ale „șocului” Vinča C, „șoc” mai puternic decît cel din Est, elemente se resimt pînă la Aszod (KALICZ 1985, 188, 78/1—3, 195, 85/2; 1959, 22; 1970, 440; 1970a, 95).

f) În cultura Lengyel, în grupul Bicske, sototit a fi o fază timpurie a culturii Lengyel (KUTZIAA 1966, 274; MAKKAY 1970, 36, 51), fie un grup aparte, în care sînt elemente Vinča C (KALICZ 1969, 185, 4/6, M. 7, n. 31) sub forma unor influențe (KALICZ 1970, 95; 1971, 185, 4/1—2; WOSINSKI 1888, XVIII/142) ori este o componentă la formarea culturii Lengyel (BRUKNER 1968, 78; SREJOVIC 1967, 9). Aceste fenomene ar fi comune și pentru zona estică a Cîmpiei panonice, deoarece este dificil de explicat formarea variantei clasice a culturii Tisa I, din zona Tisei mijlocii fără influența fazei Vinča C și a aportului culturii Turdaș, aspectul Tăulaș (DUMITRESCU—LAZAROVICI 1985—1986, ne gîndim la pictura cu negru din Tisa prezentă la Tăulaș). În viitor se cer analizate și materialele din sudul Crișanei, din bazinul Crișurilor.

Sintetizînd influența pe care a jucat-o „șocol” Vinča C în Transilvania și în zonele învecinate din vest se desprind următoarele concluzii privind „șocol” Vinča C în România:

1) În Banatul de Nord duce la formarea culturii Tisa, varianta sudică.
2) În Oltenia evoluează stînd la baza formării culturii Sălcuța, alături de alte elemente.

3) În Banat și Transilvania „șocol” Vinča C este asociat cu elemente Petrești AB, ceea ce ridică din nou problema genezei culturii Petrești: a) din elementele locale gen Lumea Nouă, Vinča-Turdaș sau Turdaș (BERCIU 1961, 24; H. DUMITRESCU 1966, 440; VI. DUMITRESCU 1968, 41; I. BERCIU 1968, 57; MILOJČIĆ 1965, 261; GARAȘANAIN 1968, XXXIX; PAUL 1968, 38; VLASSA 1976, 135—136); b) din elemente sudice, venite odată cu migrația marcată de „șocol” Vinča C. Pentru această din urmă ipoteză pledează elementele Vinča C asociate cu descope-

riri Petrești AB; descoperirea unei ceramicii negre, negre-cenușii sau castanii în descoperirile Petrești timpurii de la Șoimuș și Alba Iulia; prezența ceramicii pictate Petrești AB mult spre vest, totdeauna în asociere cu Vinča C — deși nu cel mai timpuriu orizont la: Parța-Obiectiv 1 (materiale inedite, campania din 1985); Parța-Obiectiv 2 (LAZAROVICI 1975, 222, 1/5—7; 1979, 166—167, XXVI/C 1—19; 1986, fig. 6), Chișoda (LAZAROVICI—URSULESCU 1984, 47/13, materiale din săpăturile Ortansei Radu, inf. amabile), Foeni-Cimittirul Orthodox (LAZAROVICI 1979, 167; 1986, 18/6), Vinča (VASIĆ 1936, 38, 273, 277a, 277b, 278 ș.a. inf. amabile D. Garašanin; LAZAROVICI 1983, n. 75), Herpály (informații amabile N. Kalicz, referiri la ROMAN 1973, 62); și altele (Băile Herculane? ROMAN 1973, 63).

4) Originea sudică a elementelor Petrești asociate cu Vinča C găsește numeroase realități în factură, forme și ornamente, fiind în sud cu mult mai numeroase decât cele din mediul local anterior culturii Petrești, din Grupul Turdaș, complexul Lumea Nouă sau grupul Cluj—Cheile Turzii. Elemente ar fi de precizat în:

a) Macedonia (vezi la FRENCH 1970, 8/7—18).

b) Thessalia (HAUPTMANN 1981, Otsaki C pl. 4—6B, gr. 1: 236 și urm; 9/9, gr. 2: fig. 13/11—12, 14/1, 6, 15/2, 4, 7, 11—12, ș.a.; gr. 3: fig. 17/1, —), ș.a.

c) Tracia (FRANCH 1961, 7/20—26, 12/29—34, 12/1—5, 15—25, 13/1—11).

Toate aceste probleme se cer amănunțit analizate. Opinii contrare privind originea culturii Petrești au fost susținute de către Fr. Sachermeier (SACHERMEIER 1955, 115—123) avînd un răspuns din partea prof. Vl. Dumitrescu (DUMITRESCU 1958).

5) „Șocul” Vinča C nu este singurul impuls sudic ci ele se petrec în mai multe etape.

a) Prima, duce în regiunea dunăreană la formarea culturii Tisa, varianta sudică.

b) A doua, alt impuls, duce la trecerea spre unele civilizații noi cum sînt culturile Petrești, Herpály.

c) A treia, unul estic, care duce la formarea culturilor Gumelnița, Ariușd.

d) A patra, care duce la explozia metalurgiei cuprului, pare mai degrabă unul tehnologic.

e) Încă una, care ar duce la nașterea civilizațiilor eneolitice dezvoltate Tisza-polgár, Sălcuța etc.).

Pentru răspunsuri exacte sînt necesare analize de noi materiale, situații și informații.

GHEORGHE LAZAROVICI

LISTA PRESCURTĂRIILOR

L'ART 1979	— <i>L'Art des premiers agriculteurs en Serbie</i> , Saint-Germain en Laye, Catalogue.
BENAC 1970	— A. Benac, în <i>Actes I CIESSE</i> , 2, p. 185—200.
BERCIU 1933	— D. Berciu, în <i>Arhivele Olteniei</i> , 65—66, p. 3—12.
BERCIU 1934	— D. Berciu, în <i>BCMI</i> , 2, 1934, p. 30—38.
BERCIU 1939	— D. Berciu, <i>Arheologia preistorică a Olteniei</i> , Craiova.
BERCIU 1961	— D. Berciu, <i>Contribuții la problemele neoliticului în România</i> , București.
I. BERCIU 1968	— I. Berciu, în <i>Apulum</i> , 7, p. 53—60.
BRUKNER 1968	— B. Brukner, <i>Neolit u Wojvodini</i> , Belgrad—Novi Sad.
BRUKNER 1980	— B. Brukner, în <i>RVM</i> , 26, p. 5—55.
CHAPMANN 1981	— J. Chapman, <i>The Vinča Culture of South—East Europe</i> în <i>BAR</i> , 117, 1—2.
CHILDE 1929	— V. G. Childe, <i>The Danube in Prehistory</i> , Oxford.

- CHILINGHIROV 1911 — A. D. Chilinghirov, în *BSAB*, 2, p. 147–174.
- COMȘA 1965 — E. Comșa, în *SCIV*, 16, 3, p. 545–551.
- DRAȘOVEANU 1981 — Fl. Drașoveanu, *Neoliticul din Bazinul Mureșului mijlociu*, Cluj-Napoca, 1981
- DRAȘOVEANU—MARIȘ 1983 — Fl. Drașoveanu — T. Mariș, în *Sargetia*, 16–17, p. 89–95.
- DRAȘOVEANU—ROTEA 1986 — Fl. Drașoveanu — M. Rotea, în *Apulum*, 23, p. 9–22.
- H. DUMITRESCU 1966 — H. Dumitrescu, în *SCIV*, 17, 3, p. 433–442.
- 1984 — H. Dumitrescu, în *ActaMN*, 21, p. 3–44.
- DUMITRESCU —
- LAZAROVICI 1985–1986 — H. Dumitrescu — Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, 22–23.
- VL. DUMITRESCU 1958 — Vl. Dumitrescu, în *Dacia*, 2, p. 401–405.
- DUMITRESCU 1968 — Vl. Dumitrescu, în *Apulum*, 7, p. 35–53.
- DUMITRESCU 1980 — Vl. Dumitrescu, *The Neolithic Settlement at Rast* în *BAR*, 72, Oxford.
- FEWKES 1938 — V. I. Fewkes, *Proceedings A.P.H.S.*, 78, p. 329–426.
- FRENCH 1961 — D. H. French, în *AS*, 11, p. 99–141.
- FRENCH 1970 — D. H. French, în *ZNM*, 6, p. 5–20.
- GALOVIĆ 1955 — R. Galović, *Lipovac—Dizalika* în *Katalog Keramike*, Belgrad.
- GALOVIĆ 1956 — R. Galović, în *GlasnikMKIM*, 1, p. 216–217.
- GARAȘANIN 1958 — M. Garașanin, în *BerRGK*, 39, p. 1–30.
- GARAȘANIN 1968 — M. Garașanin, în *NCB*, p. 301–337.
- GARAȘANIN 1979 — M. Garașanin, *Centralnobalkanoanološka zona*, în *Praistoiija Jugosloveschih Zemalja*, Sarajevo, p. 79–212.
- M. și D. GARAȘANIN 1955 — M. și D. Garașanin, în *Starinar*, 3–4, p. 107–126.
- M. și D. GARAȘANIN 1957 — M. și D. Garașanin, în *RVM*, 6, p. 125–130.
- M. și D. GARAȘANIN 1979 — M. și D. Garașanin, *Supska-Stublina. Vorgeschichtliche Ansiedlung der Vinta Gruppe*, Belgrad.
- HAUPTMANN 1981 — H. Hauptmann, *Otzaki Magula, III*, în *BAM*, 21.
- JOVANOVIĆ 1970 — B. Jovanović, în *ZNM*, 6, p. 103–112.
- KALICZ 1959 — N. Kalicz, în *JAMÉ*, 2, p. 15–17.
- KALICZ 1969 — N. Kalicz, în *ŠtZvesti*, 17, p. 177–205.
- KALICZ 1970 — N. Kalicz, în *Actes 7 CISPP*, I, p. 439–443.
- KALICZ 1970a — N. Kalicz, în *10. JAF*, p. 93–97.
- KALICZ 1971 — N. Kalicz, în *Evolution und Revolution in Allen Orient und in Europa*, Berlin, p. 75–86.
- KALICZ 1985 — N. Kalicz, *Kököri Falu Aszódon*, Aszod.
- KALMAR 1982 — Z. Kalmar, în *ActaMN*, 19, p. 247–252.
- KALMAR 1985 — Z. Kalmar, *Săntierul arheologic Cluj-Napoca (1984). Descoperirile din epoca neolitică de la Cluj. Bd. Lenin, comunicare Tirgoviște* 1985.
- KATALOG KERAMIKE 1955 — S. K. Karlovici—Caraș, Belgrad.
- KRSTIĆ 1964 — D. Krstić, în *ZNM*, 4, p. 63.
- KUTZIÁN 1966 — I. Kutzián, în *ArchAustri*, 40, p. 249–280.
- LAZAROVICI 1974 — Gh. Lazarovici, *Materialul arheologic de la Temes—Kubin aflat în Muzeul Banatului din Timișoara*, în *In Memoriam Constantini Daicoviciu*, Cluj, p. 201–218.
- LAZAROVICI 1976 — Gh. Lazarovici, *Fragen der neolithischen Keramik im Banat*, în *Festschrift für Richard Pittioni*, Wien, p. 203–234.
- LAZAROVICI 1976a — Gh. Lazarovici, *Das neolithische Gräberfeld von Iclod, Nice*, 1976.
- LAZAROVICI 1981 — Gh. Lazarovici, în *PZ*, 56, 2, p. 169–196.

- LAZAROVICI 1982 — Gh. Lazarovici, în *Monumentele Istorice și de Artă*, 13, 1, p. 31—39.
- LAZAROVICI 1986 — Gh. Lazarovici, *Șocol Vința C în Banat*, în *ActaMN*, 24, 1987.
- LAZAROVICI 1986a — Gh. Lazarovici, în *ActaMP*, 10, p. 815—46.
- LAZAROVICI—KALMAR 1981 — Gh. Lazarovici, Z. Kalmar, în *ActaMN*, 18, p. 221—245.
- LAZAROVICI—KALMAR 1986 — Gh. Lazarovici — Z. Kalmar, în *ActaMN*, 22—23,
- LAZAROVICI—KALMAR—DRASOVEANU—LUCA 1986—1987 — Gh. Lazarovici, Z. Kalmar, Fl. Drașoveanu, S. Luca, *Complexul neolitic de la Parța*, în *Banatica*, 8, p. 1986—1987.
- LAZAROVICI—LAKÓ 1981 — Gh. Lazarovici — E. Lakó, în *ActaMN*, 18, p. 13—43.
- LAZAROVICI—URSULESCU 1984 — Gh. Lazarovici — N. Ursulescu, *Cultura ceramicii liniare în România*, J. Makkay, *FM*, 7, I, Székefehérvár, I, p. 9—52.
- MAKKAY 1970 — J. Makkay, *FM*, 7, I, Székefehérvár, I, p. 9—52.
- MARIȘ—DRAȘOVEANU 1981 — T. Mariș — Fl. Drașoveanu, *Așezarea neolitică de la Zlaști (jud. Hunedoara)*, comunicare Cluj-Napoca, mai, 1981.
- MILLEKER 1938 — Fl. Milleker, în *Starinar*, 13.
- MILOJČIĆ 1965 — Vl. Miložić, în *Germania*, 43, p. 261—264.
- PAUL 1969 — I. Paul, în *Studii și Comunicări*, 14, p. 33—89.
- ROMAN 1973 — P. Roman, în *Banatica*, 2, p. 57—77.
- ROSKA 1941 — M. Roska, *Die Sammlung Zsófia von Torma*, Cluj.
- SACHERMEYER 1955 — Fr. Sachermeyer, *Die Ältesten Kulturen Griechenlands*, Stuttgart.
- STALJO 1955 — B. Staljo, *Zlokućani—Gradac*, în *Katalog Keramike*, Belgrad.
- STALJO 1972 — *Gradac. Praistorijsko naselje*, Belgrad.
- STANKOVIĆ 1983 — S. Stanković, *Zrtvenici i prosopomorfe poklopci in Vința*, Belgrad.
- SREJOVIĆ 1967 — D. Srejović, în *Starinar*, 18, p. 9—10.
- TITOV—ERDELY 1980 — S. Titov — J. Erdely, *Arheologia Vengrii*, Moskova.
- TODOROVICI— — J. Todorovici — A. Cermanović, *Banjica*, Belgrad.
- CERMANOVIĆ 1961 — O. Trogmayer, în *MFMÉ*, p. 38.
- TROGMAYER 1962 — M. M. Vasić, *Preistoriska Vința*, Belgrad.
- VASIĆ 1932 — M. M. Vasić, *Preistoriska Vința*, Belgrad.
- VASIĆ 1936 — M. M. Vasić, *Preistoriska Vința*, Belgrad.
- VASIĆ 1936a — M. M. Vasić, *Preistoriska Vința*, Belgrad.
- VASIĆ 1936b — M. M. Vasić, *Preistoriska Vința*, Belgrad.
- VLAŠA 1976 — N. Vlașă, *Neoliticul Transilvaniei*, Cluj.
- VULPE 1970, 1975 — Al. Vulpe, *Äxte und Beile in Rumänien*, în *Prehistorische Bronzefunde*, 9, 2, 9, 5.
- WOSINSKY 1988 — M. Wosinsky, *Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel*, Budapest.

DER VINȚA-C-„SCHOCK“ IN SIEBENBÜRGEN.
BEITRÄGE ZUR GENESIS DES FRÜHEN ENEOLITHIKUMS
 (Zusammenfassung)

Das Auftauchen und die Verallgemeinerung der Metallurgie des Kupfers im Nahen Osten und im Balkan berührte ausgedehnte Gebiete im Südosten Europas. Die unmittelbaren oder mittelbaren Ergebnisse dieser Prozesse wurden durch Völkerwanderungen und Diffusionen, durch eine Belebung der Technologien angedeutet.

Die Elemente, die den Vinča-C-„Schock“ definieren sind zahlreich und verschiedenartig von einem Gebiet zum anderen. Vorliegender Beitrag bezweckt zu definieren, welche die Elemente in der Zone sind, mit der wir uns befassen, was Vinča C ist, welche die Einflüsse sind, die Folgen, die spätere Entwicklung und der alte Grund, auf den sie aufbauten. Das alles konnten wir in dem Maße angeben, in dem es uns die entdeckten Materialien und die Beobachtungen, die uns zur Verfügung standen, erlaubten.

Den Vinča-C-Impuls fühlt man in den Gebieten, die an Siebenbürgen angrenzen: im Banat, wo er vor kurzem untersucht wurde (LAZAROVICI 1986), in Oltenien und im Süden der Crişana. In Siebenbürgen wurden Materialien und Situationen aus folgenden Stationen untersucht:

1. *Soimus*: Vinča-C-Elemente (Abb. 4/3, 5).

2. *Brănişca*:

2.1 Vinča-C-Elemente (Abb. 5/2, 6).

2.2 Lokale Turdaşelemente (Abb. 6/5—6).

2.3 Elemente der Banater Kultur (Abb. 6/7).

2.4 Theiß-I-Elemente (Abb. 6/1—4).

2.5 Lokale Retardierungselemente (unveröffentlicht, Deva).

2.6 Elemente des Tăulaşaspektes (Abb. 5/2, 8).

3. *Zlaştii—Gruţul lui Moş*.

3.1 Terasse A, Turdaşelemente (Abb. 7/1—3, 6).

3.2 Terasse B, Turdaşelemente, Tăulaşaspekt (Abb. 7/5, 8—10, 13).

4. *Hunedoara—Biserica Reformată*, Petreştielelemente und vom Horizont Vinča C (Abb. 8/1—2).

5. *Valea Nandruului—La Dos*, späte Turdaşelemente (Abb. 8/9).

6. *Baciu—strada Nouă*:

6.1 Kultaltärchen, Petreşti AB mit Verbindungen bei Fafos und Vinča C (Abb. 9/1—4).

6.2 Keramikfragmente mit Ornamenten und Vinča-C-Paste (Abb. 10/2—3, 5).

7. *Petreşti—Groapa Galbenă*, Altärchenfragmente und ein Kultischchen (Abb. 10/2—3, 6).

8. *Someşul Rece*, Keramikfragment Vinča C oder nach C (Abb. 12/1).

9. *Criş—Ciorănel*, Keramikfragmente mit Vinča C oder früheren Einflüssen (Abb. 12/2—3).

In den benachbarten Gebieten Sălaj und Bihor stellt man folgende ethnisch-kulturelle Erscheinungen zur Zeit der Phase Vinča C fest:

a) Das Auftauchen einigen späten Gruppen mit bemalter Keramik, wie die Gruppe Gilău (verbreitet in Cluj, Gilău, Aiton u.a.), die von Nordwesten in das Gebiet von Cluj eindringen.

b) Das Eindringen von Gemeinschaften vom Typ Salca-Herpály nach Westen bis in das Gebiet von Cluj (bei Sf. Ion und Biblioteca Academiei).

c) Bei Comlăuş (gehört zur Gemeinde Sîntana) im Süden der Crişana gibt es ausgeprägte Vinča-C-Gemeinschaften.

d) Die graue Keramik vom Typ Buckel aus Theiß II müßte mit späteren Vinča-C-oder D-Elementen in Zusammenhang gebracht werden.

e) Das Vorhandensein von eindeutigen Vinča-C-Materialien und Stationen, die der Entstehung der Lengyelkultur in Siebenbürgen zu Grunde liegen.

Die Folgen des Impulses, des Vinča-C-„Schocks“, können folgendermaßen zusammengefaßt werden:

1. Die Entstehung der südlichen Varianten der Theiß-I-Kultur (bei Hodoni, Beşenova, Cenad, Chişoda u.a.).

2. Die Entwicklung der Phase C in Oltenien bis zur Zeit der Sălăţakultur.

3.—4. Auf Grund der Verbindungen und Assoziationen Vinča C — Petreşti in einer Reihe von Stationen und mit einigen Materialien verweist auf die Möglichkeit des südlichen Ursprungs der Petreştikultur aus den thrakisch-mazedonischen Gebieten.

5. Die Existenz mehrerer Etappen oder südlicher Impulse, die folgendes bewirken:

- a) Entstehung der Theißkultur, südliche Variante.
- b) Entstehung der Herpály — und der Petreştikultur.
- c) Das Vorhandensein einer östlichen Strömung, die zur Entstehung der Gumenlnița — und der Ariuşdkultur führen würde.
- d) Die Verallgemeinerung der Metallurgie des Kupfers.
- e) Die Entstehung der Tiszapolgár— und der Sălcuţakultur.

Die letzten beide Elemente fanden zur Zeit der Vinča-D-Phase statt.

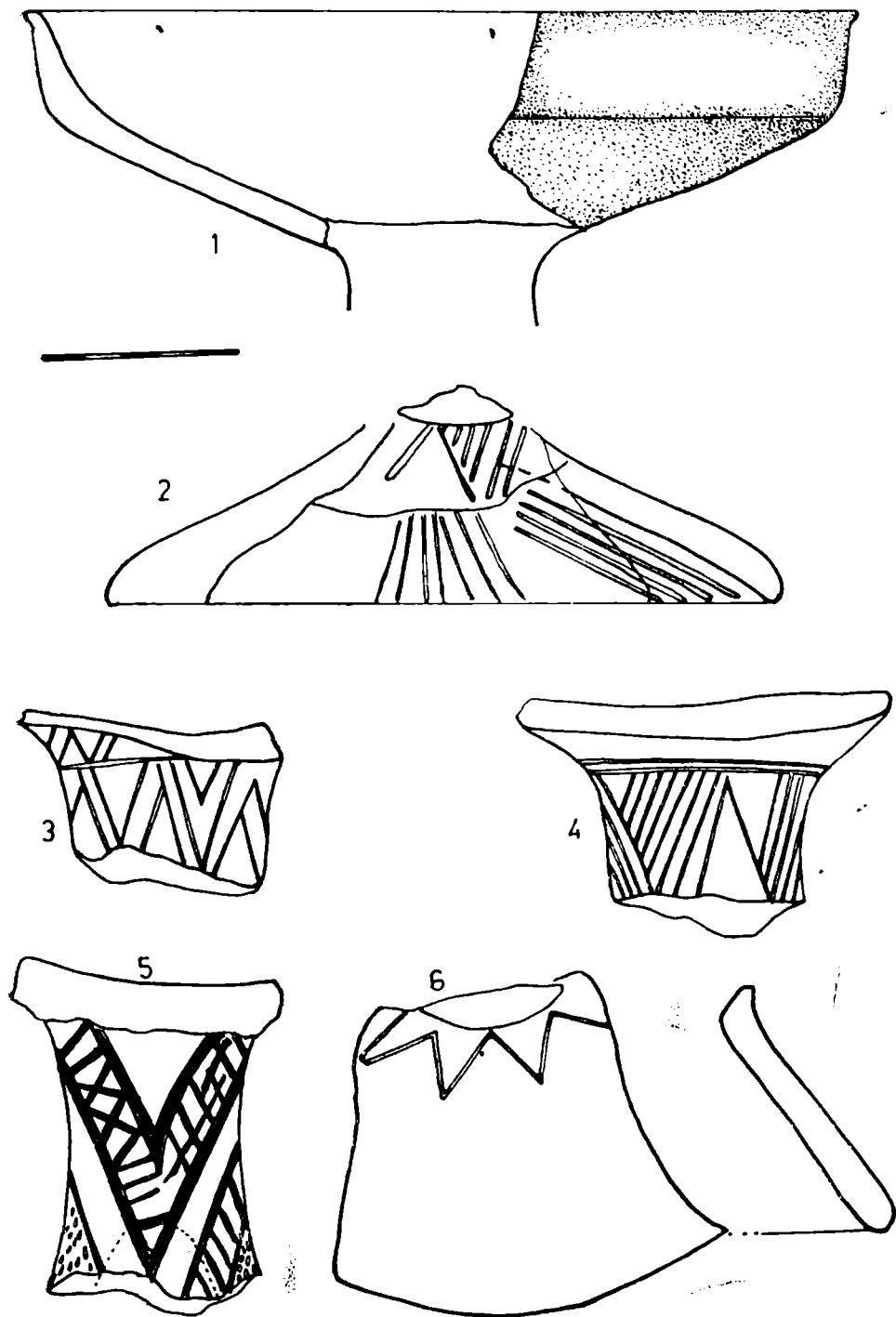

Fig. 1. Vinča C₁. Ostrovu Corbului.

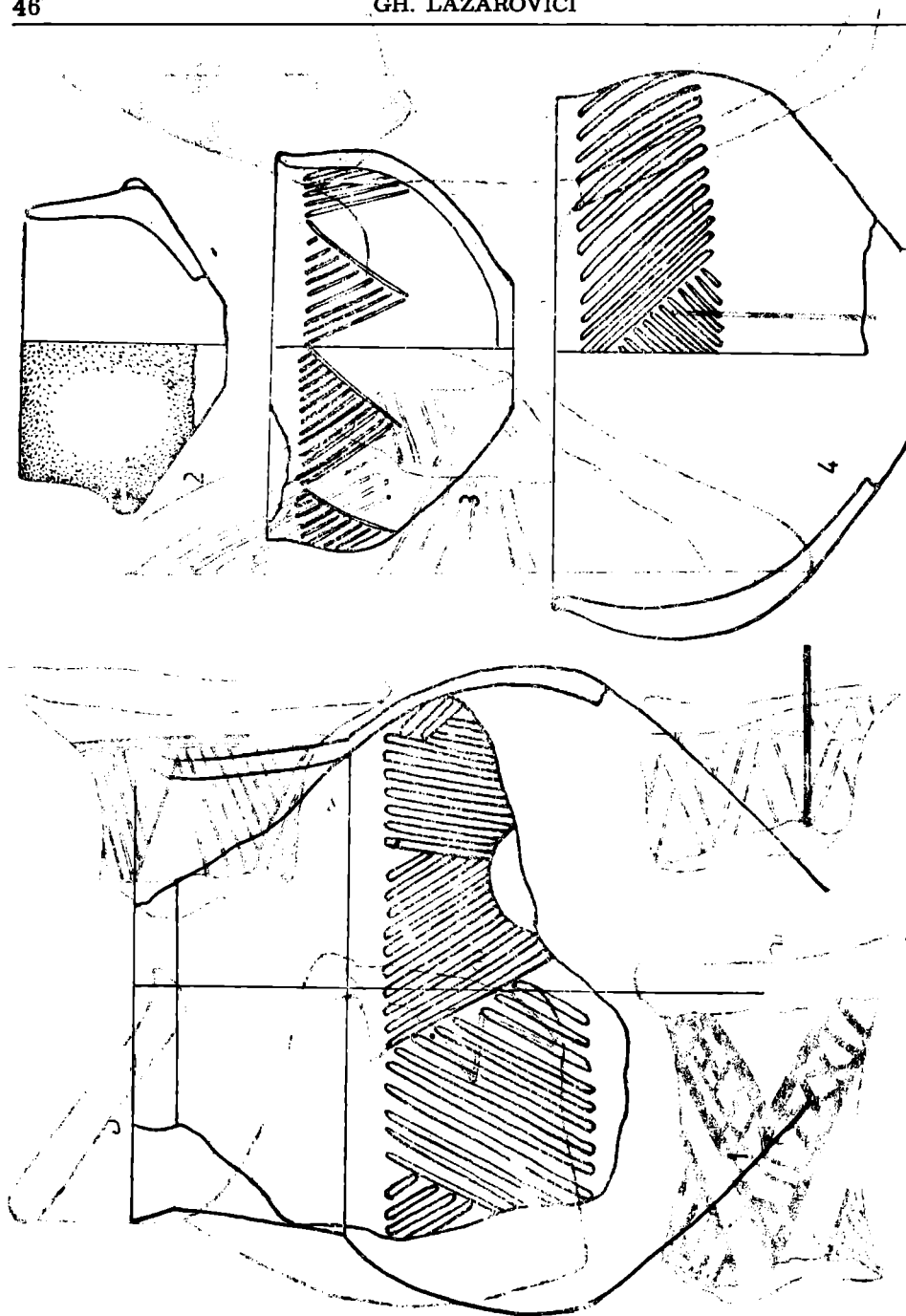

Fig. 2. Vinča C₁. Ostrovu Corbului.

Fig. 3. Vinča C₁. Ostrovu Corbului.

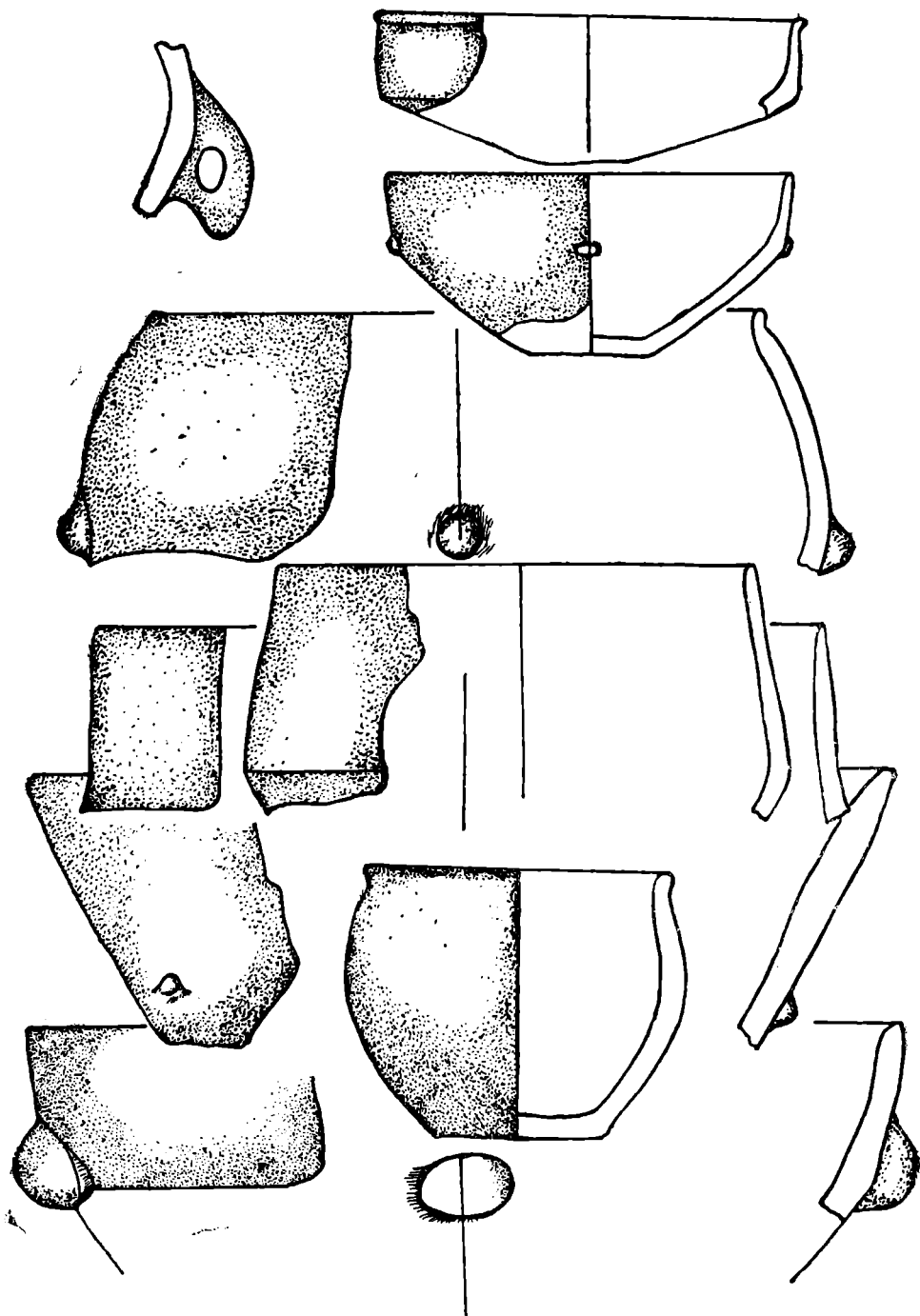

Fig. 4. Vinča C₁. Soimuș.

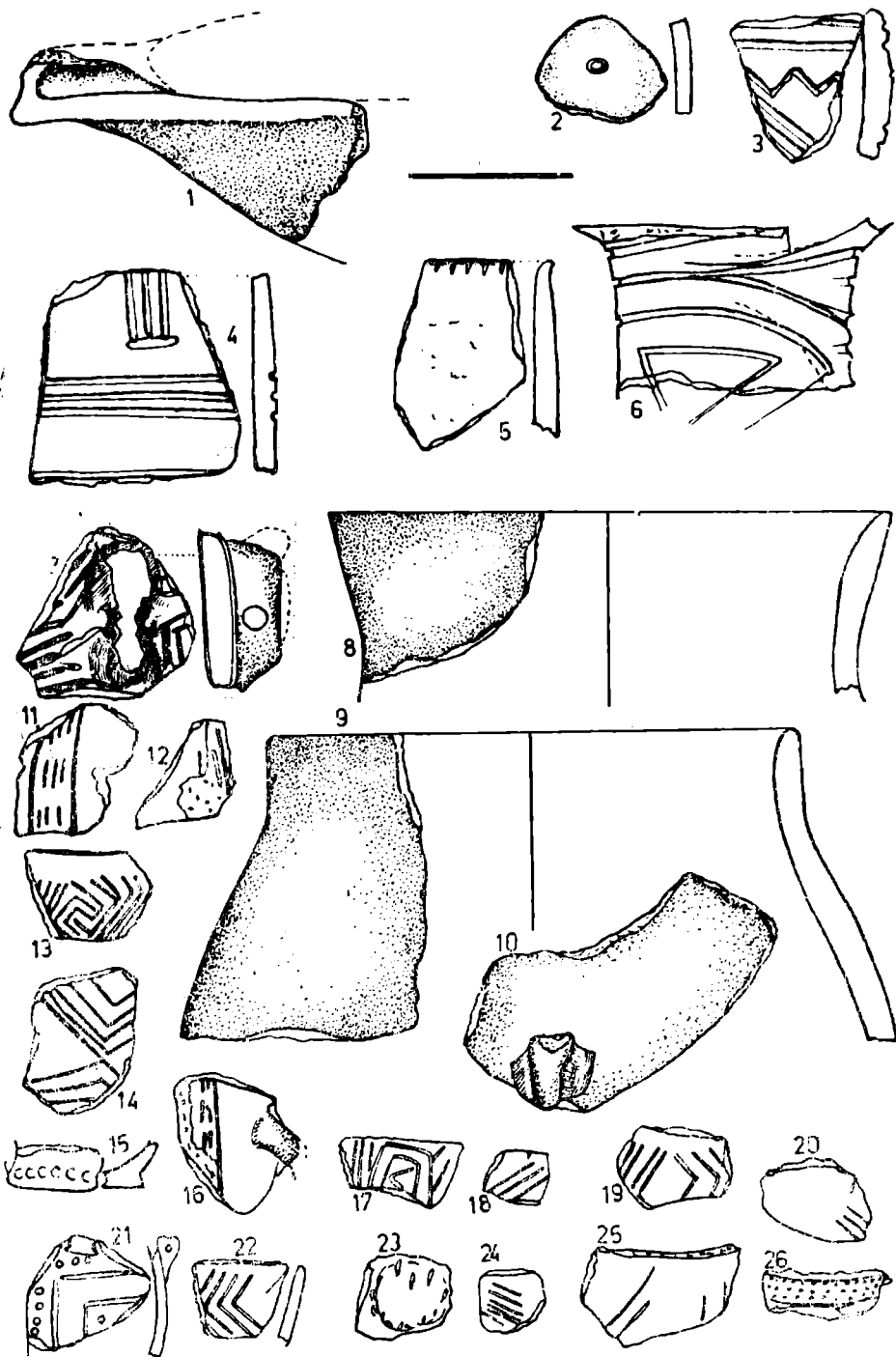

Fig. 5. Brănișca (1—6), Lipova (7—26).

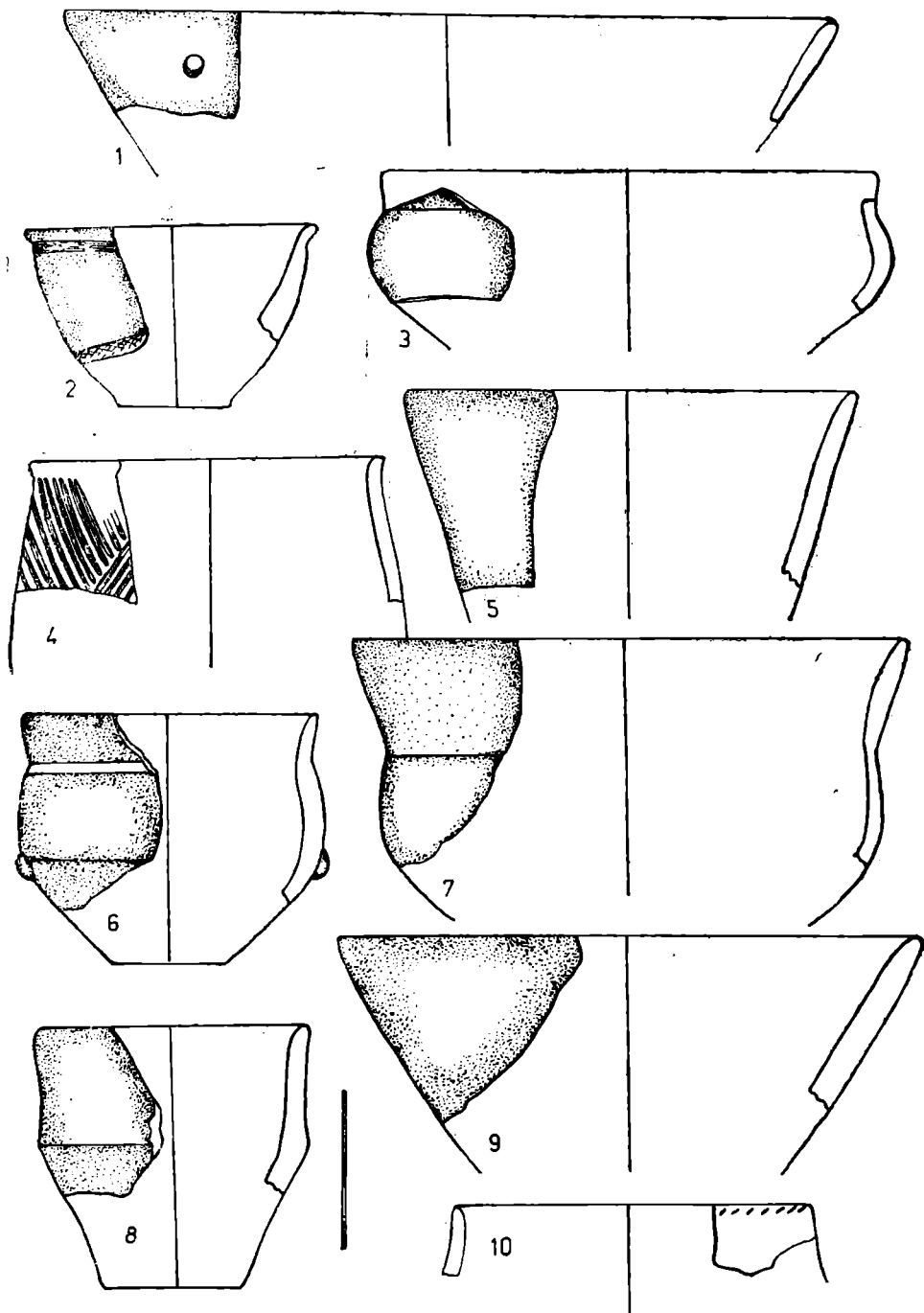

Fig. 6. Brănișca.

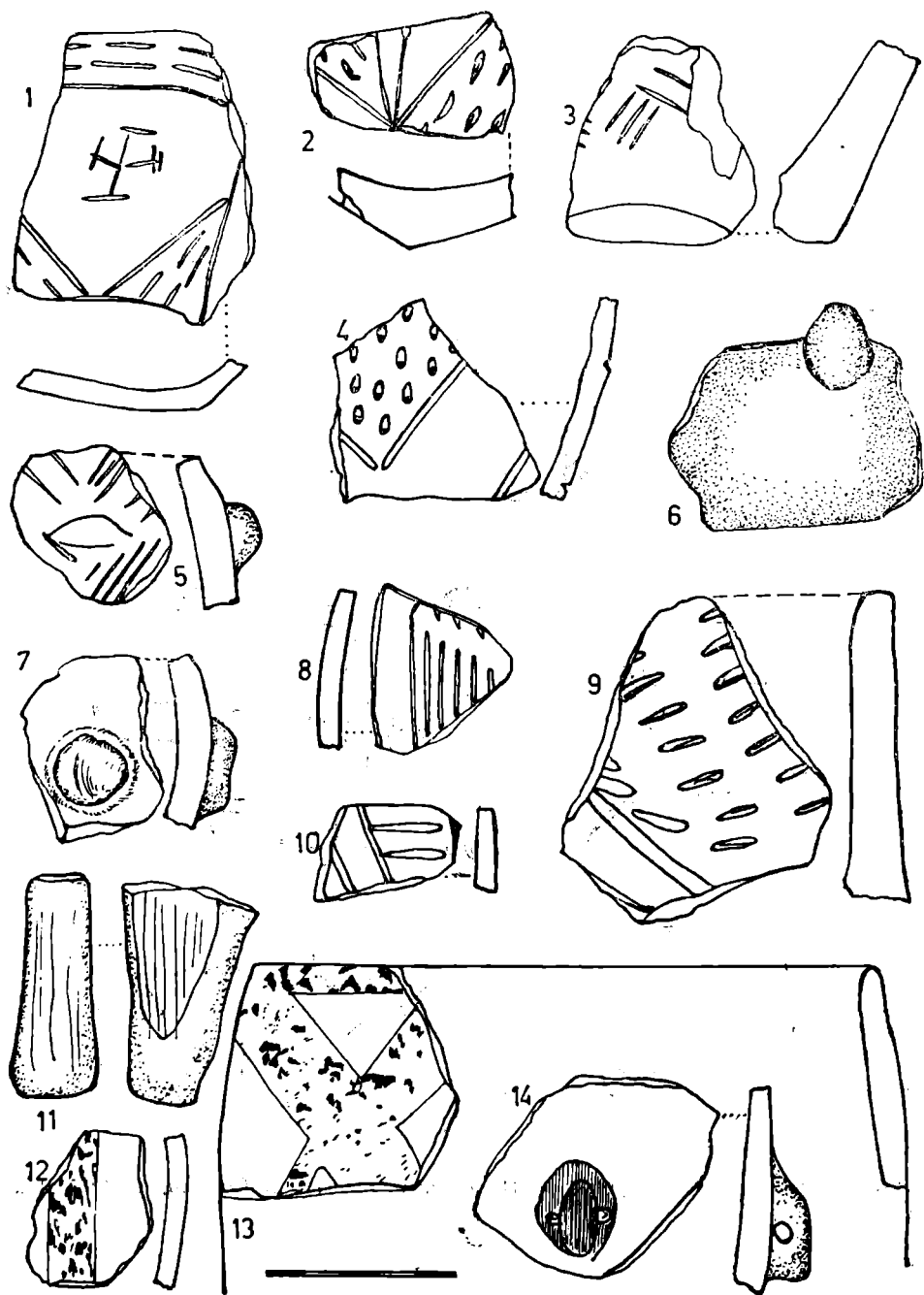

Fig. 7. Zlaști—Grutul lui Moș: Terasa A (1—3, 6), Terasa B (4—5, 7—14).

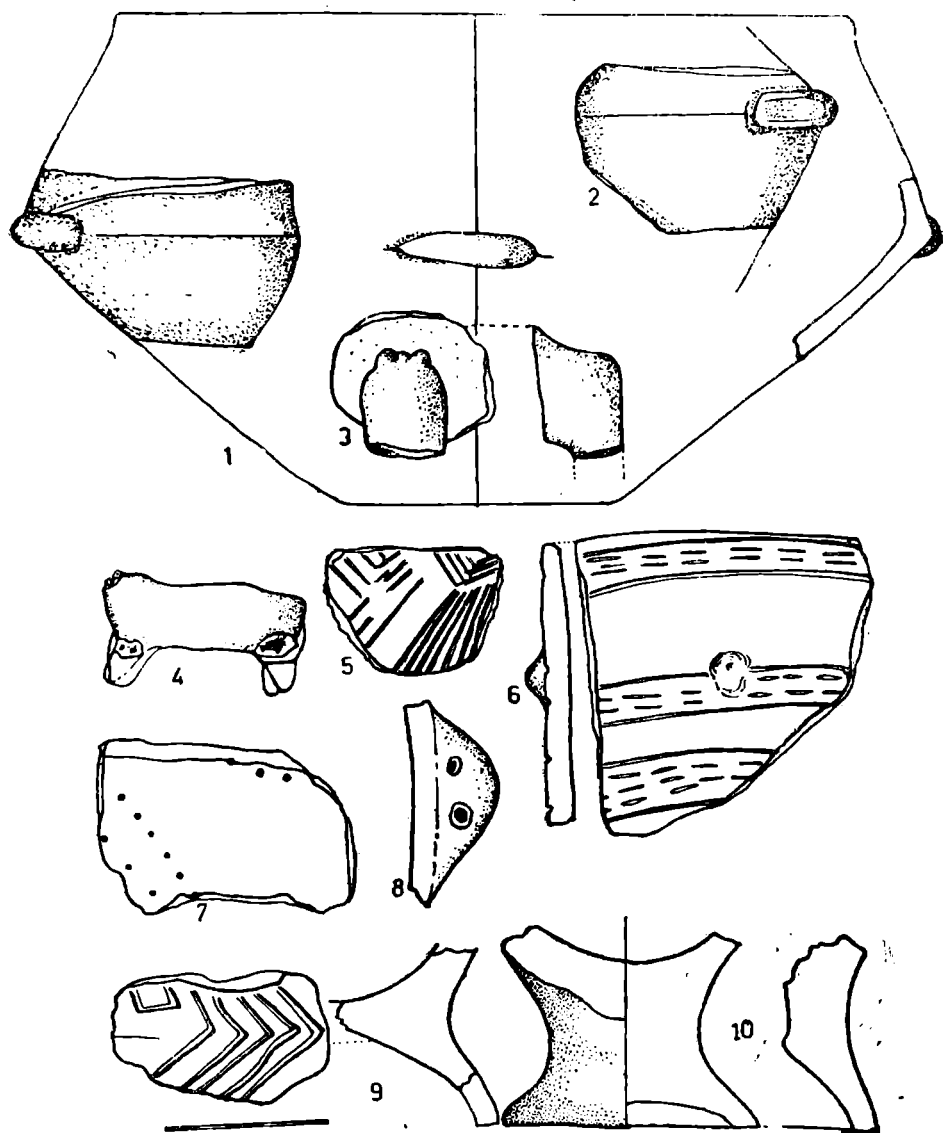

Fig. 8. Orizont Vinča B₂/C: 1—3 Hunedoara—*Biserica Reformată*; 4—10 Valea Nandrulei.

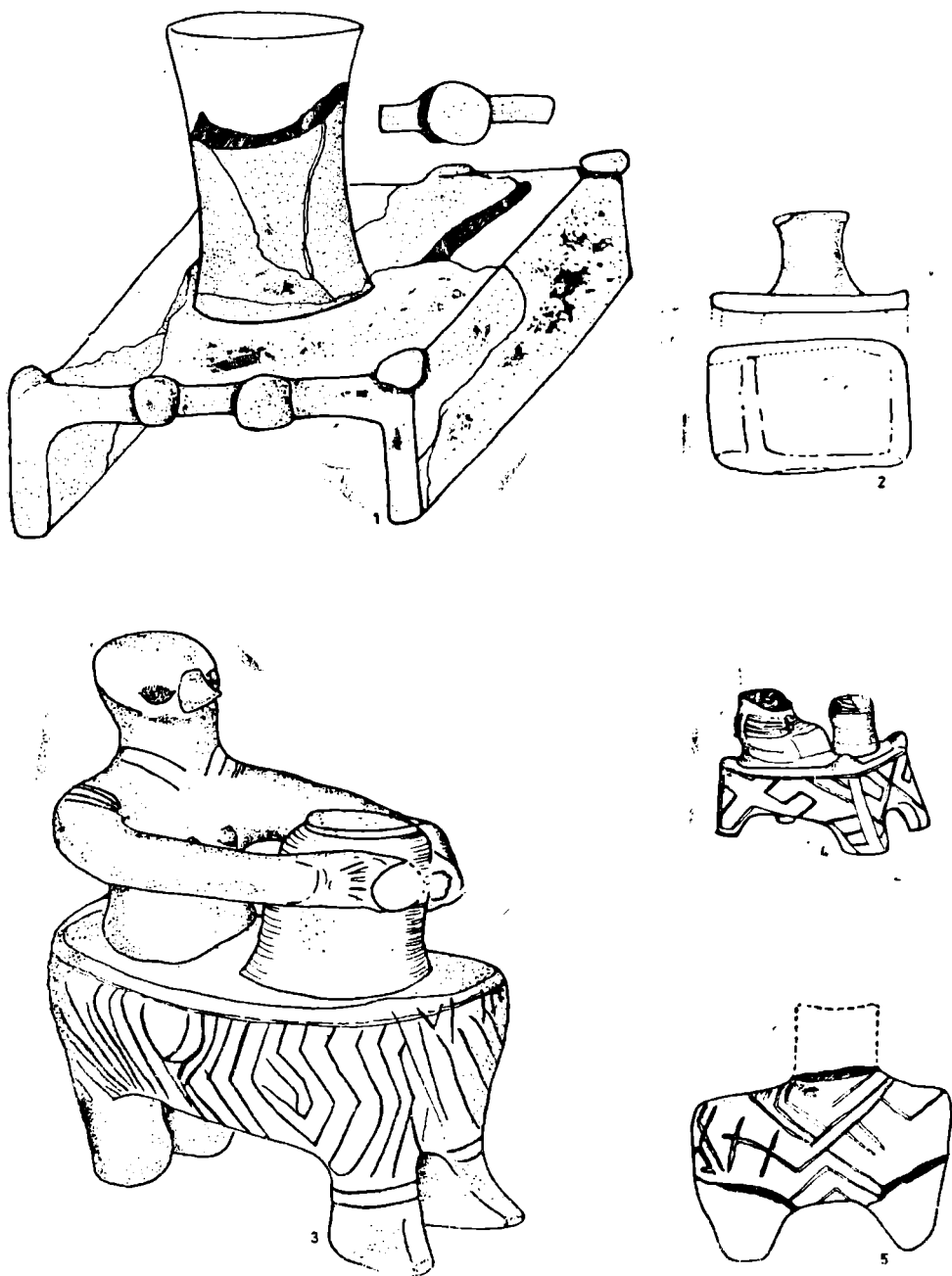

Fig. 9. Petrești AB, 1. Baciș—Strada Nouă; 2. Gradac; 3. Fafos, 4—5. Vinča; toate de orizont Vinča C.

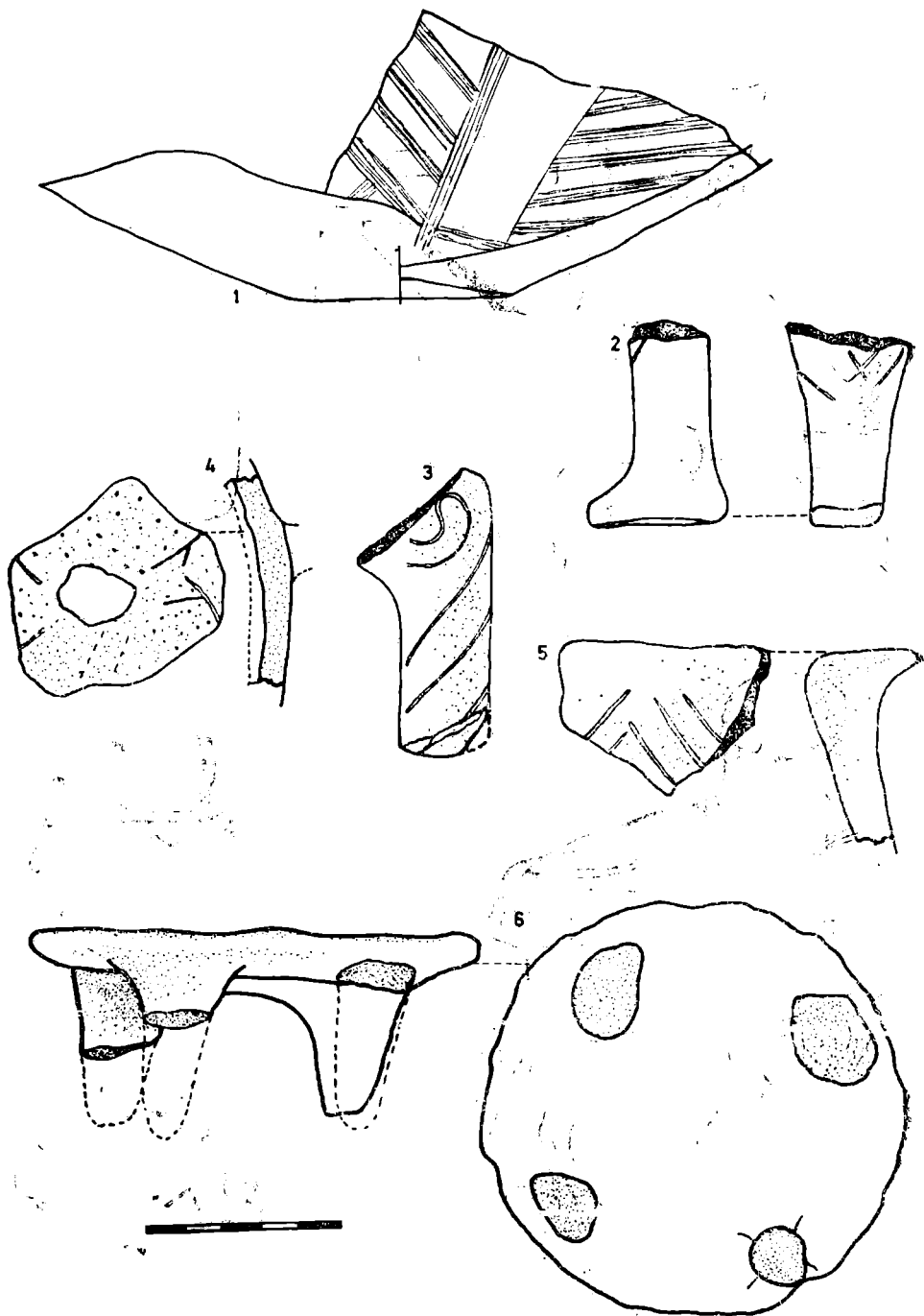

Fig. 10. Elemente Vinča C: 1—5 Baci, 2—3, 6 Petrești—Groapa Galbenă, 4 Războieni.

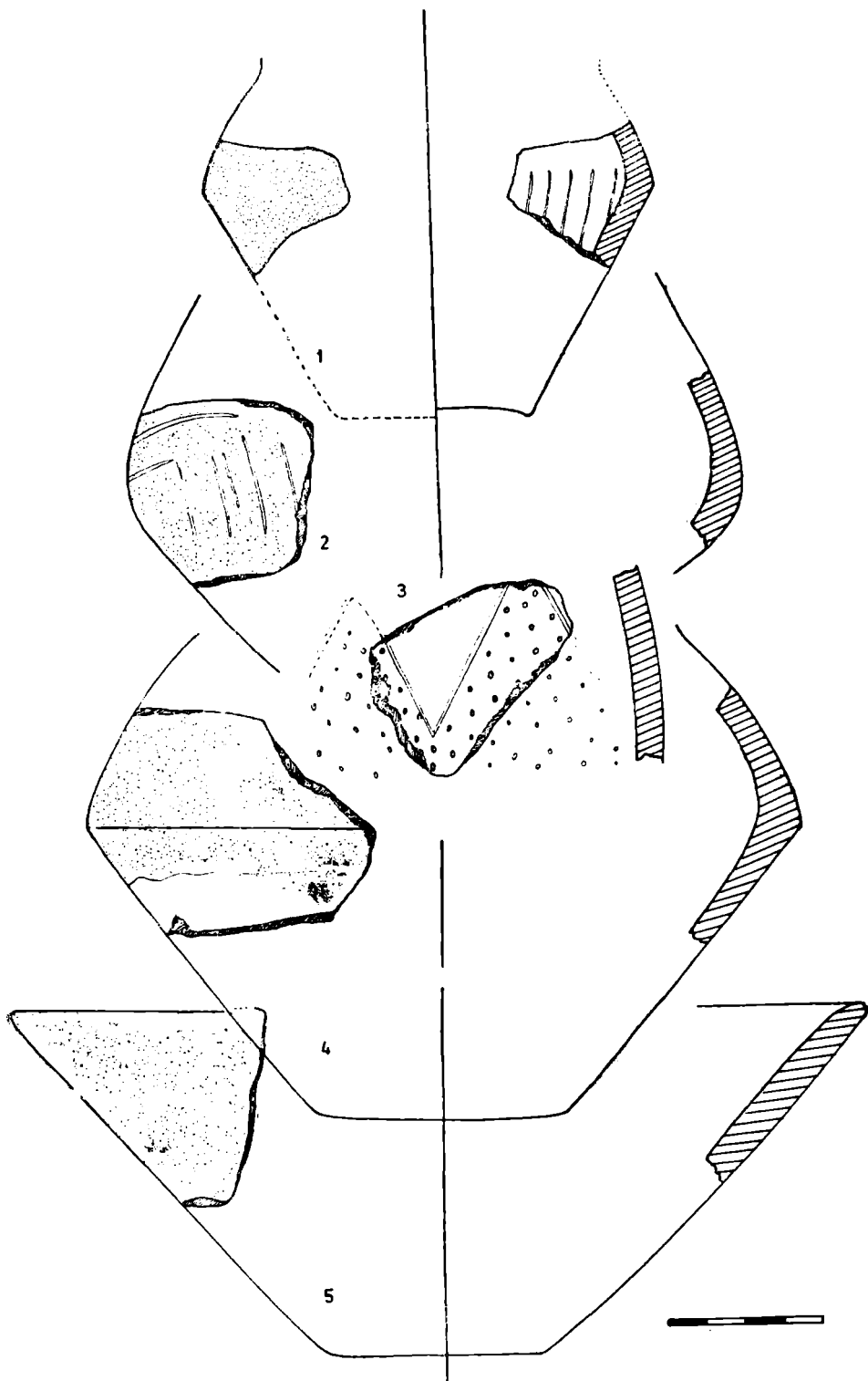

Fig. 11. Vinča C. Vlahă—Dîmb.
www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro